

İSMET ÖZEL'İN ‘‘ŞİİR OKUMA KILAVUZU’’

I. BÖLÜM

1980

NİÇİN BİR KILAVUZ?

İsmet Özel, ‘‘Şiir Okuma Kılavuzu’’nun önsöz mahiyetindeki giriş bölümünde ‘‘şiiir, şair ve şiiir okuyucusu ile ilgili böyle bir metni niçin kaleme aldığını, bunun niçin gerekli olduğunu anlatmaktadır. Buradan hareketle, konuyla ilgili düşüncelerin sağlam temellere oturtulması gereğini de, ‘‘Bu yazıların bir mazereti varsa, o da ‘baş’ın ancak ‘omuzlar’ üzerinde durabileceğine olan inancımıdır.’’¹ gibi çarpıcı bir benzetmeyle izah etmektedir.

Sanat, edebiyat ve şiiirde ‘‘iyi ile kötü’’nün, ‘‘doğru ile yanlış’’ın, ‘‘güzel ile çirkin’’in ve hülasa ‘‘ak ile kara’’nın birbirine karıştığı bir dönemde, mezkur konular üzerine yazılmış bir metinle ortaya çıkabilmek gerçekten bir cesaret işidir. Çünkü böyle bir metin, iyiyi kötünden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ve hülasa akı karadan ayırma düşüncesiyle yazılacağından, cesaret gerektiren bir görev üstlenilmiş olup, bir anlamda ‘‘kurban olmak’’ önceden kabullenilmiş anlamına gelmektedir. Bu durumu İsmet Özel ‘‘Şiirin yüzünü hiç kimsenin hatırlamadığı bir dünyada birinin kalkıp, şiiirin tanınmaya değer bir yüzü olduğunu, ortalıkta dolaşan renkli ve solgun yüzlerce hayaletin yalnızca maskeler olduğunu söylemesi lazım.’’² diyerek anlatmaktadır.

Bu dönemde şiiirin güzelliklerinin unutulmuş olması, toplumun ve aydınların edebiyat ve sanat anlayışlarındaki seviye düşüklüğü, sanat ve edebiyat eserlerini değerlendirmede süfli ölçütlerin kullanılıyor ve kabul görüyor olması gibi sebepler, bu duruma daha fazla dayanamayan İsmet Özel’i böyle bir metin yazmaya sevk etmiş ve bu sayede şair, sanatın edebiyatın ve şiiirin eski saygınlığını kazanacağını düşünmüştür.

‘‘Artık edebiyat çevrelerinde edebiyata ilişkin ölçülerin esas alınması ayıp sayılmaya başlandı. Üstelik artık edebiyat çevresi diye bir şey yok. Artık şiiir(!) değerlendirmelerine paranın, apoletlerin ve koltukların gölgesi düşmüştür. Artık çevreden değil, piyasadan söz etmek; okuyarak, tadına vararak değil, pazarlıkta uyuşarak bir şeyler elde etmek zamanıdır.’’³

Şairin böyle özetlediği devrin sanat ve edebiyat anlayışındaki süflilik ve yozlaşma, toplumun ve bireyin düşüncesini, davranış biçimini, hayat karşısındaki duruşunu, eşyayı ve hadiseleri yorumlayışını da doğrudan etkilemiştir. Sanat ve toplum arasında karşılıklı ve sürekli bir etkileşim vardır. Toplumun seviyesi sanatı, sanatın seviyesi toplumu besler. Sanatın iyileştirici ve geliştirici fonksiyonuna muvazi, ‘‘büyük’’ toplumların ‘‘büyük’’ sanatları olduğu da unutulmamalıdır. Gerçek kıymetlerinin verilmesi halinde sanat, edebiyat ve şiiir layık oldukları saygın yer ve seviyeye yükselecek, ait oldukları toplumu da kendileriyle beraber yükseltecektir. Nitekim bir zamanlar bunun böyle olduğu şairin şu sözlerinden anlaşılmaktadır: ‘‘Şiiir saygısı vardı bir zamanlar Türkiye’de ve bu saygı insanların saygıya değer şeylere özenmelerine de yardımcı olurdu.’’ ‘‘Sözünü ettiğim, niteliklerini dile getirmeye çalıştığım ortam Türkçe’nin henüz sevildiği bir ortamdı. Belki bu sevgi yüzünden şiiirin uyardığı bir çok başka şey de seviliyor, hayat karşısında vekar ve sevecenlik elde tutulmaya çabalanıyordu. Bu çabaların boşuna olduğunu o dönemleri yaşamış hiç kimse söyleyemez. Şiiir, kendisini besleyenlere hizmet eder, şiiirden beklenen yarar ne ise o elde edilirdi. Yani bu

¹ İsmet ÖZEL, Şiiir Okuma Kılavuzu, Şule Yay, İst. 2002, s. 9

² A.g.e., s. 9

³ A.g.e., s. 11

*insanlar iç dünyalarında belirginlik kazanmış değerlerden ötürü başlarını dik tutmayı, ucuz ve bayağı değerlere dirsek çevirmeyi bilirlerdi.”*⁴

Oysa şimdi tam tersi bir ortamla karşı karşıya bulunmaktayız. İçinde bulunulan dönemin bütün olumsuzluklarına “*Yaşanılan bütün çirkinliklere, kötülöklere, haksızlıklara rağmen insanda savunulmaya değer bir şeyler olduğuna içten içe inanıldığı zaman şiir serpilir ve çiçek açar.”*⁵

İsmet Özel “şiir okumanın, bir ‘kılavuz’u gerektirecek kadar çetin bir iş olduğu”nu iddia etmektedir. Hakiki şiir yerine hayalet şiirlerin ortalıkta dolaştığı bu yoz sanat ortamında iyi niyetli şiir okuyucusunun gerçek şiire ulaşma, şiirden beklenenleri elde etme yolunda bir kılavuza ihtiyacı olduğu aşikardır. Şairin, “*Bir insan şiir okumayı seçmişse, bu okuma süresince ve sonucunda kişiliği, kimliği ve yeryüzünde sahip olduğu yer bakımından şiirden bir kazanç sağlamayı düşünüyorsa, yapacağı bu işi tesadüflerin umursamaz akışı içinde değil de kararlılık içinde gerçekleştirme yolundaysa o insanın şiir okumak için bir kılavuza ihtiyacı vardır.”*⁶ sözleri, böyle bir ‘kılavuz’un gereğini ortaya koymaktadır.

ŞİİR NASIL OKUNUR?

İnsan, insan olmanın bir gereği olarak hayatın anlamı üzerine düşünüp sorular sorup cevaplar bulmaya çalışmalıdır. İnsan etkinliklerinden biri olan “şiir okuma işi”yle ilgili olarak “Şiir nasıl okunur?” gibi bir soru ilk başta saçma gözükebilir. Oysa insan bırakınız “şiir nasıl okunur?” sorusunu, günlük en basit eylemlerinde bile (ekmek yemek, pabuç giymek, vs.) bu soruları sormalı ve cevap aramalıdır.

“*Sokaktaki adam. ‘Ekmek nasıl yenir?’ biçimindeki bir soruyu saçma bulur. Biri kalkıp da ona, ‘Ayağındaki pabucu nasıl giydin?’ diye soracak olursa, delilerle uğraşmaya niyetim yok diye düşünüp belki cevap bile vermez. Ama bu sorular önemli, ciddi sorulardır ve cevapları, ‘Şiir nasıl okunur?’ sorusunun cevabı kadar çetindir.”*⁷

İnsan eğer yaptığı bütün etkinliklerle ilgili “nasıl ve niçin” sorularını sorup bu etkinliklerin anlamını bulmak gibi bir çaba içerisinde olursa, sürekli bir şuur halinde bulunacağından, yaptığı etkinlik ve davranışlar anlam kazanacak ve insan bu sayede tüm eşya ve hadiseleri kuşatıcı bir gözle hayata bakmayı öğrenmiş olacaktır.

“*Demek ki insanca bir etkinlik olarak davranışlarımızın anlamı üzerinde bir açıklığa varmak zorundayız. Yapıp ettiklerimizin mahiyeti, eylemlerimizin hakikati onları nasıl yapmamızı da gösterecek, yürünecek yolu işaret edecektir. Öyleyse ‘Şiir nasıl okunur?’ sorusunu, ‘Şiir okumanın anlamı nedir?’ gibi sorularla birbirlerinin yanında, biri ötekine yardımcı olacak biçimde sormak gerekir.”*⁸

NİÇİN ŞİİR OKURUZ?

İsmet Özel, “kılavuzunda” önce, “Niçin şiir okuruz?” sorusunu sorar. Ve bu soruya, “*Herhalde yokluğunu hissettiğimiz bir şeyleri tamamlamak, bir zorluğu gidermek ve nihayet bir doyum sağlamak için.”*⁹ cevabını verir. Fakat bu cevap “kılavuz” okuyucusunun

⁴ A.g.e., s. 11

⁵ A.g.e., s. 12

⁶ A.g.e., s. 13

⁷ A.g.e., s. 14

⁸ A.g.e., s. 15

⁹ A.g.e., s. 16

kafasında yeni soruların doğmasına sebep olur. Yokluğunu hissettiğimiz şey nedir? Şiir okuma yoluyla gidermeye çalıştığımız zorluk nedir? Şiir okuma ile birlikte hangi hususta bir doyum sağlarız? Gibi sorular şairden açıklama beklemektedir. Bu noktada şair, okuyucunun kafasında oluşan bu sorulara gerçekten tatmin edici cevaplar verir. Fakat daha öncesinde şiirin doğmasında etken olan, şiire yol açan sebeplere değinmeyi gerekli görür.

İnsanın, diğer canlılardan farklı olarak, en temel ihtiyaçlarını karşılamak için bile doğuştan olmayan ve kendi dışından elde edebileceği bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi hayatta kalabilme bilgisidir. İnsan hayatta kalabilmek için elbette doğruyu ve yanlış, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt edebilmelidir. Ve ‘ulaştığı sonuçları yaşadığı toplumdaki diğer insanlara aktarmak’, insanın içinde bulunduğu hayat ortamının ona yüklediği kaçınılmaz bir sorumluluktur. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi yolunda ‘sözlü dil’ insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İşte Özel’e göre şiir, ‘*insanoğlunun en doğru, en iyi edimlerini öğrenmede sözlü dilin yüklendiği görevi yerine getiremeyişi*¹⁰’nden doğar. Yani, iyinin, doğrunun ve güzelin ne olduğu ve insanların bu bilgiye nasıl ulaşacağını anlatılması ihtiyacında sözlü dil yetersiz kalmakta ve bu noktada bir ‘üst dil’ olan şiir dilinin devreye girmesi zorunlu hale gelmektedir. Aksi halde ‘*insandan insana sağlıklı ve dolaysız bir yolla bilgi iletilebiliyorsa ve bu iletme eylemi her iki yanı hoşnut kılıyor, bildiriye alan ve veren yapılan işin anlamıyla dolu dolu iseler insanların şiir okuma (ya da söyleme) çabasına girişeceklerini, bu çabayı kaçınılmaz sayacaklarını düşünmek muhaldir. Çünkü her sağlıklı ve dolaysız bildirişim şiirin doğmasını gerektiren pürüzleri ortadan kaldırır.*’¹¹

‘Söz’ün anlamını yitirip acizyet içinde bulunduğu bir ortamda ancak şiirin anlam, değer, derinlik ve varlık kazanabileceğini belirttikten sonra Özel, okuyucunun kafasında oluşan soruların cevabını verir:

• Yokluğunu hissettiğimiz şey nedir? ‘*Yokluğunu hissettiğimiz şey içimizde bulunması gereken ‘zımni’ bütünlük, bütüne ait olma duygusudur. Zaten sevmemizin, acımamızın, öfkelenmemizin, böbürlenmemizin, zavallılaştırmamızın, tanrılaşmamızın bu bütünlüğe, bu bütünü anlamak isteyişimiz veya anlamak istemeyişimizle bir ilgisi vardır. Şiirin ‘theme’i ne olursa olsun, şiir gerçek derinliğini, yüceliğini, değerini insandaki bu ‘hasret giderme’ duygusunda bulur.*’¹²

• Şiir okuma yoluyla gidermeye çalıştığımız zorluk nedir? ‘*Şiir okumak isteriz, çünkü bütüne, bütünüme, bütünüme ait olduğumuz varlığın bu insani ve insan dışı aygıtla yenmek isteriz.*’¹³

• Şiir okuma ile birlikte hangi hususta bir doyum sağlarız? ‘*Şiirden (belki söz sanatları başta olmak üzere bütün sanatlardan) aldığımız doyum, kendimizin bir bütünü olduğu ve kendi bütünüme ait olduğumuz hususundaki inancımızın pekişmesidir. Ne var ki şiirle elde edilen doyum aynı zamanda bir açlığın başlangıcıdır çünkü her şiir insanın bütünüle arasında bulunan mesafe hakkında sahip olduğu bilinçlilik durumudur, her şiir insanın bütününe olan hasretini kamçılar.*’¹⁴

(Bu noktada İsmet Özel’in ‘Şiir Okuma Kılavuzu’nu İslami dünya görüşünü benimsedikten sonra kaleme aldığı gözden kaçırılmamalıdır. Yukarıda geçen ‘insanın kainattaki yeri’, ‘parça ve bütün’ kavramları, insanın ‘hasret giderme’ duygusu gibi hususlar üzerinde fazla durmuyoruz. Ancak okurun, bu ifadelerin, İslam Tasavvufunda önemli felsefi açıklamaları olan ifadeler olduğunu bilmesi, şairin yukarıdaki sorulara verdiği cevapların anlaşılabilirliği açısından önemlidir.)

¹⁰ A.g.e., s.18

¹¹ A.g.e., s. 18

¹² A.g.e., s. 19

¹³ A.g.e., s. 19

¹⁴ A.g.e., s. 20

KRİTİK DÖNEMLERİN SANATI

‘‘Bireyin hayatında da toplumların hayatında da şiir ‘critique’ dönemlerin sanatıdır.’’ der İsmet Özel. Bunu daha açık bir biçimde ifade etmek gerekirse:

Sanatın ve şiirin kaynağında insanın trajedisi vardır. İnsanın trajedisi, onun ‘‘iç dünya’’sıyla ‘‘dış dünya’’sı arasındaki çatışmadır. Bu durum eski Yunan mitolojisinde Apollon - Dionysos çatışması şeklinde sembolize edilmektedir. ‘‘Tragedya, Yunan dinindeki iki ‘sanat tanrısı’ Apollon ve Dionysos’un simgelediği iki zıt prensip veya güdü arasındaki etkileşimden doğar.’’¹⁵ Bu, bir anlamda ‘‘dışsal’’ olanla ‘‘içsel’’ olanın çatışmasıdır. Sanatın diğer dalları ve şiir, bu iki dünyanın çatışmasından doğan bir arayış, bir acı, bir çılgılık, bir kıvılcım, İsmet Özel’in deyimiyle ‘‘bir basınç farkı’’dır. Özel’e göre eğer ‘‘İnsan kendi doğrularını dış dünyanın somutluğu içinde bulursa şiire yüz vermez.’’ ‘‘Böyle bir isteğin insanın içinde kabarması için insanın kendi doğruları ile dış dünyanın somutluğu arasında bir uyumsuzluk, bir basınç farkı olması gerekir.’’¹⁶

Aslında bütün büyük şairlerde ve şair kişiliklerde bu basınç farkı gözlemlenebilir. Onlar bu yüzden yalnızdırlar ve bu yüzden uyumsuzdurlar. Bu dünya, ‘‘insanı yapayalnız bırakan bir dünyadır. Yapayalnız insan, seçmelerini kendine zorla kabul ettirilen düşünme yolları içinde yapmaktan tedirginlik duyduğu zaman şiir okuyabilir.’’¹⁷ Yani insanın içinde bulunduğu çevre ile herhangi bir problemi yoksa, bireyin iç dünyası ile dış dünya arasında bir uyum söz konusu ise, insan şiir okumaya veya söylemeye gerek duymaz. İnsanın şiir okumaya veya söylemeye gerek duyduğu zaman, ‘‘kendini çevreleyen nesnelere olan bağlantısının vehametini kavradığı zaman’’¹⁸dır. İşte bu, insan hayatında son derece kritik bir dönemdir.

Özel, insana son derece geniş bir özgürlük alanı sağlaması ve ‘‘insanlar arasında anlaşmaya dayanan, sevgiyi ve ruhça dayanışmayı mümkün kılan bir ilişkiler zincirinin başlatıcısı’’ olması bakımından şiire hususi bir nitelik atfeder. Şiir, bugünün dünyasında, tüm uzuvlarından zincirlenmiş ve hareket imkanı bulamayacak bir şekilde kuşatılmış olan ‘‘modern insan’’ için gerçek anlamda bir özgürlük alanıdır. Eğer insan kendi insanlığının farkına varır, geçmiş ve geleceğe uzanan bir bakış açısı ile birlikte, içe ve dışa dönük bir idrak içerisinde kainattaki yerini kavramaya yönelik bir etkinlik içine girerse, bu noktada şiir insana ihtiyacı olan bilgiyi verici bir mahiyet kazanır. İnsan, yitirdiği veya unuttuğu insanlığını ‘‘şiir veya şiir dilinin’’ derin ve geniş alanı içerisinde bulabilir ancak.

‘‘İnsan kendinin en sahici dilini, authentique anlaşma gücünü devreye sokabilirse şimdi içinde bulunduğu durumdan çıkabilir. Şüphe yok ki şiir insanın hangi yolda yürüyeceğini gösterebilecek bir etkinlik görevini yüklenemez. Onun yüklendiği yalnızca insanın kendi olmayı önemsemesidir. Kendi olmayı önemsemeyen insan, dünyadaki yerini alma onuruna da kavuşamaz. İnsanın kendi olmayı önemsemesi ancak kendisi hakkında bir bilgi, bir bilinç hem içkin (immanent) hem aşkın (transcendant) bir kavrayış elde etmesiyle mümkün olur. Bu bilgiyi, bu bilinç ve kavrayışı elde etmenin yolu, insan hayatında şiire gereken yeri vermektir.’’¹⁹

¹⁵ Peter Berkowitz, Nietzsche: Bir Ahlak Karşının Etiği, Ayrıntı Yay., İst. 2003, s. 86

¹⁶ İsmet ÖZEL, Şiir Okuma Kılavuzu, Şule Yay, İst. 2002, s. 22

¹⁷ A.g.e., s. 22

¹⁸ A.g.e., s. 21

¹⁹ A.g.e., s. 22

ŞİİR KENDİ VARLIĞIYLA VAR OLMALIDIR

‘‘Söz’’ şiirin vazgeçilmez olan önemli bir unsurudur. Şiir denen insan etkinliği, ancak sözün yazıya geçirilmesiyle biçim alır, görünür kılınır ve algılanabilir hale gelir. İnsanların güzel buldukları, büyük gördükleri, etkilendikleri her şey için ‘‘şiiresel’’ kelimesini kullanmalarını, şiirin karakterindeki güçlü yanın insanlar tarafından açıkça biliniyor ve başka şeylerin güçlü yanlarının da ancak şiire gönderme yapılarak izah edilebiliyor olmasıyla açıklamak yanlış olmaz herhalde. Fakat burada İsmet Özel ‘‘şiiir’’ kelimesinin, insanoğlunun şiir dışındaki diğer etkinlikleri için kullanılıyor olmasına karşı çıkmaktadır.

‘‘Bence şiiri her şeye bulaştırmak, her şeyi de şiire batırmak doğru değil. Böyle bir tutumu benimseyecek olursak hem şiiri sanki hiçbir belirgin vasfı yokmuş gibi kimliksizleştiririz, hem de şiirin belirgin vasıflarını yalnızca biçim özellikleri düzeyine indirmiş oluruz, yani şiir dilin süslü bir durumu olur sadece. Şiir ancak kendi onuruna sahip çıkarak bize kadar gelirse şiirdir. Başka bir etkinlik içinde şiir aramak fanteziden öte anlam taşımaz. Eğer bilimde, felsefede, diğer sanatlarda, siyasette, gündelik hayatta ‘şiiir’ olan bölgeler varsa söylenen veya yazılan şiire ne gerek var? Şair kim?’’²⁰

Özel, ‘‘şiiiri de şiiresel olanı da doğrudan doğruya şiirin içinde, onun maddi çerçevesi içinde’’²¹ aramak gerektiğini söyleyerek, şiirin, insanın diğer etkinlikleriyle ilişkilendirilmemesi lazım geldiğini, onun yalnızca kendi varlığıyla var olması gerektiğini vurgulamaktadır.

ŞAİR, ŞİİR ve İDEOLOJİ

İsmet Özel, şiire ideolojinin karıştırılıyor olmasının ve şiirin yalnızca ideolojik fikirlerin sözcüsü konumuna düşürülmesinin fikre de şiire de zarar verdiği görüşündedir. Anlaşılan ‘‘günümüz aydınları’’ dediği kişiler de böyle bir yanlışın içerisinde olduklarıdır.

‘‘Günümüz aydınları –yani şiir okuma eylemine girişeceği umulan kümedeki insanların çoğunluğu- siyasetin, bilim kurumlarının baskısı altındadır. Anladığım kadarıyla da böyle baskılara hepsi eyvallah etmişlerdir.’’²²

‘‘Bu insanların şiir okumaları, okuduklarını siyasetin söz dağarcığına, bilimsel hurafelerin kuru mantığına, tercüme etmekten ibaret. Böylece şiirle azdırılmış bir ideoloji, ideolojiyle yere çalınmış bir şiir özentisi kaplıyor zihinleri.’’²³

Özel’e göre, ideolojik doğrular ve siyaset kalıpları hem şiirin işaret ettiği doğrulardan çok çok aşağı düzeydedir hem de ideoloji ve siyaset kalıplarının durağanlığı ve müdahaleciliği şiirin hareketli gerçeğiyle hiçbir uygunluk göstermemektedir.

‘‘Başka bir şey daha var: O da bazı şairlerin kendilerini siyasi doğruları, inanç soyutlamalarını savunabileceklerine inandırmış olmalarıdır. Ama ideolojik doğrular her zaman şiirin taşıdığı canlı işaretten daha aşağı düzeydedir.’’²⁴ diyerek şiirin ideolojik fikirlerin temsilcisi ve sözcüsü olmaması gerektiğini savunan İsmet Özel’in kendi şiirleri,

ideolojik ve siyasi karakter taşıyor olmaktan acaba ne kadar uzak? Bu soruya verilecek olan cevap, İsmet Özel’in ‘‘Şiir Okuma Kılavuzu’’nda şekillendirdiği poetikasını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Şair’in 1963 yılında yayımlamaya başladığı ilk şiirleri ile 1970’den sonra yayımladığı şiirleri, iki ayrı dünya görüşünü yansıtırıyor olmaları bakımından dikkate şayandır. Her iki

²⁰ A.g.e., s. 27

²¹ A.g.e., s. 29

²² A.g.e., s. 30

²³ A.g.e., s. 30

²⁴ A.g.e., s. 30

dönemin şairlerinin de, şairin ‘‘fikir’’lerini yansıtır olmaları, onun yukarıda söylediği ifadelerle çelişiyor gibi görünmesine sebep olmaktadır. Fakat dünya görüşlerinin farklılaştığı kişisel fikri seyri içinde şairin, düşüncelerini şiirine aksettirmekle beraber, şiirlerinin bu düşüncelerin baskısı altında oluşturulmadığı ve bu ideolojilerin sözcüsü konumunda bulunmadığı açıkça söylenebilir. Şiirlerinin iyi ya da kötü oluşu da yansıttığı görüşlerin doğruluğu veya yanlışlığı ile alakalı değildir.

‘‘Şiirler, bir dünya görüşünün kaynak metinleri değildir. Hangi metnin bir dünya görüşünün kaynağı olduğunu söylerseniz, o metnin artık şiir olmadığını söylemiş olursunuz. Biz bir şiiri herhangi bir dünya görüşü sahibi olmak, ya da bir dünya görüşü içinde haklı delillerle kendimizi beslemek için okumayız. Bu yüzden de şiirin iyi ya da kötü oluşu o şiirde yer alan yargıların doğru veya yanlış kabul edilmesiyle ilgili değildir.’’²⁵

YAŞAMIN ANLAMI ve İNSANIN KAINATTAKİ YERİ

İsmet Özel için, ‘‘bulduğu cevaplar ve çözümler değişse de sorusu ve sorunu değişmeyen’’ bir şairdir diyebiliriz. Fikri seyrinin her iki dönemindeki şiirlerine sahip çıkıyor olması da, Özel için cevapların değil, arayışın ve bu arayışa ilişkin soruların önemli olduğunu göstermektedir. Yoksa o da Müslüman dünya görüşüne bağlanmadan önceki şiirlerini, Necip Fazıl’ın yaptığı gibi reddetmek yoluna gidebilirdi. İsmet Özel’in şiirini şiir yapan asıl unsur, bulduğu cevaplar ve çözümler değil, değişmeyen soruları ve sorunlarıdır.

Bu itibarla ‘‘yaşamın anlamı ve insanın kainattaki yeri’’ sorunu, İsmet Özel için daima güncelliğini koruyan bir problem olarak kalmaya devam edecek gibi görünmektedir.

*Yaşamayı bileydim yazar mıydım hiç şiir?
Yaşamayabileydim yazar mıydım hiç şiir?
— Yaşama!
— Ya bileydim?
Yazar: Mıydım
Hiç: Şiir.²⁶*

İnsanın hayattaki yeri ve anlam arayışını kendisi ve şiiri için bir sorun addeden İsmet Özel, kitabının 11. Bölümünde de buna uygun olarak, şiir için; ‘‘yerini bulamamış insanlığın çalkantısından doğmuş bir köpüktür.’’²⁷ tanımını yapmaktadır. Bu tanımda ‘‘yerini bulamamış insanlık’’ ifadesine dikkat edilmelidir.

GELENEKÇİLİK, İLERİCİLİK ve ŞİİR

İsmet Özel, şiirin (ve tabii bütün sanatların) genelleme yapılarak belli kalıplar içerisinde kaideleştirilmesine karşıdır. Genel kurallar her şiir ve her şair için değişebilir niteliktedir. Bu yüzden gelenekçi veya ilerici olmak, şiire bu açılardan yaklaşmak bizi gerçek şiire, gerçek şiirin parıltısına asla ulaştırmayacaktır. Bu görüş anlatılırken kitapta, gelenekçilik ve ilericilik örnekleri verilmektedir. Aslında söylenmek istenen, ‘‘şucu’’ veya ‘‘bucu’’ olmaktır. Yani hayata ve şiire yalnız bir tek perspektiften bakmak... Özel’e göre şair ve şiir okuyucusu, mevcut düşünme kalıplarının dışına çıktıklarında ancak gerçek şiire ve o şiirden elde edilmesi beklen şeye ulaşabilir.

²⁵ A.g.e., s. 31

²⁶ İsmet Özel, Erbain ‘Kırk Yılın Şiirleri’, Şule Yay., İst. 2005, s. 7

²⁷ İsmet Özel, Şiir Okuma Kılavuzu, Şule Yay., İst. 2002, s. 34

‘‘İdeolojik konumu ne olursa olsun bir şair gerçek parıltıyı ancak gelenekçiliğe ve ilericiliğe musallat olan ‘tevali’ zincirini kırdığı, hazır düşünme kalıplarını parçaladığı zaman ele geçirebilir. Şiir okuyanlar da eğer şiir yoluyla herhangi bir şey sağlama durumuna geçerlerse, bunu ancak hazırda bulundukları anlayışlarının dışına çıkarak başarabilirler.’’²⁸

ŞİİR ve DÜZYAZI

İsmet Özel’in Şiir Okuma Kılavuzu’nda üzerinde önemle durduğu noktalardan biri de ‘‘imge’’dir. Özel, ‘‘İmgelem şiirde kelimenin, kelimelerin kendi başlarına ve öteki kelimelerle olan bağlantıları içinde kazandıkları kuvvettir.’’²⁹ der.

Şair, ‘‘resim için renk, musiki için ses ne ise şiir için de kelime odur’’ görüşüne karşı çıkmaktadır. Bu itibarla renk ve ses ölçülebilir olmakla beraber; kelime, taşıdığı anlam ve her okuyucuda uyandırdığı farklı çağrışımlar ile sonsuza doğru uzanmakta ve herhangi bir ölçüyle tahdit edilememektedir.

‘‘Kelime sınırlı bir birim değildir. Renk, çizgi, ses gibi ölçüye gelmez. Bir anlamda kelime insandır ve insanın içine, dışına ve bütün yönlerine sonsuz genişlemesidir.’’³⁰

Kelimenin bu özelliği onun şiirde üstlendiği imge rolü ile doğrudan ilgilidir. Yoksa kelime için yukarıda söylenenler düzyazıda geçerli değildir.

Şair, kelimenin şiirde kazandığı imge özelliği ile birlikte sonsuza doğru genişleyen niteliğinin düzyazıda bulunmadığı görüşünü savunurken, şiir ile düzyazının ayrımı üzerinde de durmaktadır. Ona göre şiiri düzyazıdan ayrı kılan şey biçimsel özellikler değildir.

‘‘Yani önce şiirin ayırıcı vasfının vezin, kafiye, mısra düzeni, musiki gibi biçime bağlı bir öge olmadığını bilmemiz iyi olur.’’³¹

Şaire göre, şiiri düzyazıdan ayıran özellikler, ne biçime ait olanlar, ne şiirdeki kapalı ifadeler, ne de şiir dilinin çarpıklığıdır. Şiiri düzyazıdan ayıran en önemli vasıf, şiirin varlığıyla ortaya çıkan ve ancak onun varlığıyla devam edip, değiştirilemeyen ve dönüştürülemeyen, yalnız şiire özgü olan anlatımdır.

‘‘Şiir yalnız düzyazıya değil, başka hiçbir sanata, hiçbir biçime, hiçbir eyleme dönüştürülemeyen bir anlatım aracıdır. Musikisinin elinden alınmasıyla, imalarının açıklığa kavuşmasıyla, düzgün bir sözdizimine ulaşmakla düzyazıda ifadesini bulan metin şiir olmasa gerektir. Şiir başka anlatım yollarıyla varılamayan bir beşeri anlatım sanatıdır. Düzyazıdan beklenen hiçbir görev şiire yüklenemez.’’³²

BİR TÜR BİLGİ ALANI

İsmet Özel’in, şiiri insanın hakikati kavrama ve bilgi edinme yollarından biri olarak görmesi de onun şiir anlayışındaki dikkate değer unsurlardan biridir. Bu noktada şair, ‘‘doğrudan kavrayış’’ diye bir kavramdan söz etmektedir.

‘‘Sanat eserlerinin insan zihnine, insan ruhuna katkısı bazı şeyleri doğrudan kavramaya yardımcı oluşlarından doğar. Doğrudan kavrayış, kuralları bilinen anlama ve akıl yürütme yollarının ötesinde bir ‘edinme’ yoludur.’’³³

²⁸ A.g.e., s. 36

²⁹ A.g.e., s. 39

³⁰ A.g.e., s. 39

³¹ A.g.e., s. 41

³² A.g.e., s. 42

³³ A.g.e., s. 45

Bu ‘‘doğrudan kavrayıŖa’’ ancak sanat eserleri sayesinde ulaŖılabılır.. Sanat eserleri dıŖında bilgi edinme ancak zihni bir çaba ve belli bir süreç neticesinde hasıl olmaktadır. Fakat ‘‘sanat temas edildiği anda ortaya çıkan ve hiçbir zaman bazı aracılar gerektirmeyen bir etki ile insan hayatında yer eder.’’³⁴ Bu itibarla İsmet Özel, nakıs da olsa poetikasında bir marifet nazariyesi (epistemolojik görüŖ) de ortaya koymuŖ olmaktadır

HAKSIZLIĞA UĞRAYANLARIN SESİ

Ŗaire göre, insanların tabiata ve baŖka insanlara hızla yabancılaŖtıđı, basmakalıp dıŖunceler içerisine hapsedildiği, insani değerlerin insani olmaktan çıkıp farklılaŖtıđı ve buna rağmen kabul gördüğü, her türlü iliŖkide bayađılaŖmanın hızla seyrettiği, hülusa her çeŖit olumsuzluğun olumlu gibi algılandığı gaflet içindeki bir dünyada Ŗiir, uykudaki insanları uyandırmak, uyanık insanları ise birbirleriyle haberdar ederek dünyanın bu yoz haline direniŖi kolaylaŖtırmak gibi önemli bir görevi de üstlenmiŖ olmaktadır.

‘‘Ŗiir baŖkaldırınların, haksızlığa uğrayanların sesidir, evet; çünkü Ŗiir çoğunluğun kabullerindeki hapishaneyi, herkesin rahatlık duyduğu değerlerdeki iŖkence aletini görebilme ayrıcalığına sahip insanların yakınlık duydukları bir etkinliktir. Ŗiir okumak bu büyük hapishanedeki kardeŖlerin birbirlerinden haberleri olmalarına, iŖkenceye birlikte direnmelerine yarar.’’³⁵

İnsanın ‘‘düzenin makinesi’’ olmaktan çıkarılıp yeniden ‘‘insan’’ kimliğini kazanmasında Ŗiir okumanın rolü büyüktür.

‘‘Sevmek, sevdiği için korumak, sığınmak, sığındığı için teselli olmak, hoŖnutluđu aramak ve bu yüzden hoŖnutları aramak insanlara çok yakıŖan tutumlardır. İnsan kendine yaraŖan bu tutumları Ŗiir okuyarak pekiŖtirebilir.’’³⁶

II. BÖLÜM

1990

ŖİİR, EYLEMLERİMİZİ ANLAMLI KILAR

İnsanların eylemlerinin anlamlandırılmasında Ŗiirin önemli bir yeri vardır. Özgürlük kavramının anlamlandırılmasında da yine Ŗiir önemli bir rol üstlenmektedir. Eğer insan yaptığı herhangi bir eylemde anlamı yitirmiŖse eylem boşuna olacak veya eylemin gerçekleŖmesi imkansız bir hale gelecektir.

İŖte Ŗiir, eylemlerimizin anlamlı kılınması noktasında veya saklı anlamları görebilmemiz hususunda bize yardımcı olmaktadır.

Bu dıŖuncelerden hareketle İsmet Özel, ‘‘Ŗiirin özgürlüğe ihtiyacı yoktur ve fakat özgürlüğün Ŗiire ihtiyacı vardır.’’³⁷ görüŖünü dile getirmektedir.

‘‘Demek ki Ŗiir için özgürlük istemek beyhudedir; istenilecek olan özgürlük için Ŗiirdir. Çünkü Ŗiirin yeri ve iŖlerliđi insanların yaptıklarının muhteva kazanıŖındandır. Değerli olan

³⁴ A.g.e., s. 45

³⁵ A.g.e., s. 50

³⁶ A.g.e., s. 51

³⁷ A.g.e., s. 55

*eylemdir, ama eylemin hangi değerde olduğunu ve giderek değerli olup olmadığını öğreten şiiirdir.*³⁸

İsmet Özel'in "özgürlük" kavramından muradı, insanların kendi kendisi ve kendi dışındaki dünya ile olan ilişkilerinin olması gerektiği hale gelmesi ve insanların zihin ve ruhlarının gaflet ve bağımlılık hapsinden kurtulmasıdır. Dolayısıyla özgürlüğün varlık sahasına çıkabilmesi ve anlamlandırılabilmesi için insanlara hakikati doğrudan doğruya kavratılan ve onları şuur düzeyine çıkarıp uyandıran şiiir gibi bir sanata ihtiyaç olduğu fikri elzemdir.

AYAK DİREYEN ŞİİR

İsmet Özel "Şairleri Affedebiliriz" başlığını taşıyan bölümde şiiiri ve dolayısıyla şairleri de ikiye ayırmaktadır: Ayak sürüyen şiiir/şair ve ayak direyen şiiir/şair...

*"Ayak sürüyen şiiir dünya düzeninin ölgün ruhunda yuvalandığı için hesaba katılmaz, ama ayak direyen şiiir dünya düzenindeki öldüren ruha göndermede bulunduğu için korunmaya hak kazanır."*³⁹

Özel, her iki durumda da şairlerin affedilebilir olmasını şu sebebe bağlamaktadır: *"Her iki halde de şair insandaki duyarlı alanların kendi sesine açık tutulduğu güvenini içinde taşır. Şairleri bu güveni kaybetmedikleri, bu yüzden de insandaki duyarlı alanı bir bekleyişe dönüştürme çabasını terk etmedikleri için affedebiliriz."*⁴⁰ Fakat şairlerin affedilebilir olması demek, yukarıda belirtilen iki tür şiiiri de ciddiye alacağımız anlamına gelmemektedir. Ona göre, ciddiye alınması gereken şiiir ayak sürüyen değil ayak direyen şiiirdir.

İsmet Özel, Modern Türk Şiiiri'ne varan yolun iki ana çizgiden oluştunu söyler. *"Bunlardan biri ethos ağırlıklı Fikret-Akif-Nazım çizgisi, diğeri de pathos ağırlıklı Yahya Kemal – Ahmet Haşim çizgisidir."*⁴¹ Özel, bu iki şiiir çizgisinden birincisinin ethos ağırlıklı, ikincisinin pathos ağırlıklı olduğunu söyler ancak ethos ve pathos kavramlarının ayrımı üzerinde fazla durmaz. Bu iki kavram çerçevesinde Modern Türk Şiiirine doğru giden yolun çok kısa bir özetini verdikten sonra, hangi çizgiden gelirse gelsin günümüz şairlerinin hangilerinin neden ciddiye alınmaya değiyor olmaları gerektiğini açıklar. *"Keşke şair burjuva enternasyonalizmin müfsid değerlerine karşı kendini ve bizi uyanık tutma yolunu seçse. Böyle bir seçim milletin dirimine yöneldiği zaman, işte o zaman onları sadece affetmekle kalmaz; aynı zamanda şairlerin ciddiyetini kendi ciddiyetimiz sayarız."*⁴²

ŞAİR OLMANIN GEREğİ: AYRIKSILIK

Sayfa 61'deki bölümün başlığı, "Sünni Şair Olur mu?"... Bu soru, Sünni insanların şair olup olamayacağı konusu ilgili değildir. İsmet Özel'in "Sünni" kelimesine yüklediği anlama ve bu kelimeyi kullanış amacına dikkat edilecek olursa asıl söylenmek istenenler daha iyi anlaşılabilir. "Sünni" kelimesi İsmet Özel'de bir ayrıksılığın ifadesi olarak kullanılır. Genelde kabul gören, dünyadaki değerler(!) sistemi içinde farklı değerlere sahip olabilmek ayrıcalığı bizi Sünni yapar. Bu, "ehl-i sünnet ve'l cemaat" anlamındaki ideal görüş, duyuş, düşünüş, davranış tarzıdır. Şairin, önceki bölümlerde de bahsi geçen kirlili bir dünyada iki seçeneği vardır. Bunlardan birincisi sistemin dışında ama herhangi bir yerde durmak; diğeri

³⁸ A.g.e., s. 55

³⁹ A.g.e., s. 58

⁴⁰ A.g.e., s. 58

⁴¹ A.g.e., s. 58

⁴² A.g.e., s. 60

ise –ki bu Sünni şairdir- sistemin dışında ama ideal olan yerde bulunmak. İşte ideal olan yer İsmet Özel'e göre Sünni şairin durduğu yerdir. Ancak bu noktada Sünni şairin önüne bir problem çıkmaktadır. Sünni şair "Eğer rezil mutezil dünya karşısına kendi insan özelliklerini, insanca özlem ve korkularını koyacaksa bu, yeni bir rezalet ve bir başka i'tizaldir; yok eğer dünya karşısında geri çekilecekse böyle yapmakla kendini sıfıra irca etmiş olacak ve dünyanın rezaletini belirtmenin imkanlarını kundaklamış olacaktır. Hayata karşı sanatı öneremez çünkü kalkış noktası dirimdir. Sanatı yok sayarak hayatı yüceltmez çünkü hayatın değerini öğrenmedeki tek aracı sanattır. Sünni şair bu zorluğu asla aşamayacaktır."⁴³

İsmet Özel, Sünni şair'in karşısında duran böyle bir zorluğa işaret etmekle beraber büsbütün ümitsizliğe kapılmamak gerektiğini de belirtir. Bu zorluğun aşılmasında görev yine şair'e düşmektedir. "Bu da cemaatin estetik değerlerini yeniden keşfetmek ve bu değerleri hem en yoğun, hem de en ince biçimleriyle dışa vurmaya başarısına ermekte saklıdır."⁴⁴

MÜSLÜMAN ve ŞİİR

İsmet Özel'e göre şiir söylemek ve şiir okumak, insanların iyiyi kötünden ve doğruyu yanlıştan ayırabilme yetilerini belirginleştirerek daha duyarlı bir hale getirir. Bu işleviyle şiir, bütün sanatlar arasında en önde gelenidir. Müslüman toplumda diğer sanatlardan ziyade şiir sanatına verilen önem, toplumun duyarlılık ve bilinçlilik açısından zenginleşmesini sağlamıştır. Tabi ki "bunda topluma hayat veren düşünce kaynağının payı dikkat çekicidir. Kur'an-ı Kerim Müslümanlara asli (tözel) değerlerin akli (logik, sözel) yönünü göstermiştir. Kur'an aynı zamanda Furkan olmaklığıyla Müslümanlara seyfi (tüzel) ve bedii (güzel) değerlerin nelere tekabül ettiği konusunda yön göstermiştir."⁴⁵

Özel'e göre asıl önemli olan "Müslüman" ve "şiir" kavramları arasında kurulacak olan zihni köprüdür. "Müslümanların dünyasında etik-estetik-epistemolojik eylem alanı bir bütün olmaya başkalarının dünyasından daha yatkındır. Ama yine de bu olgu şiir için Müslümanlık veya Müslümanlık için şiir formülünü haklı çıkarmaz. Söz konusu olan bir zihni köprüdür yani iki ayrı yaka zaten vardır."⁴⁶

BARBAR ve ŞİİR

Şair, Türk insanının düşünce sistemi ile Batı insanının düşünce sisteminin kısa bir mukayesesini de yapmaktadır. Buna göre "medeniler(!)" parçadan bütüne ulaşmaya, Türkler ise bütünden parçayı keşfe daha meyyal bir zihni yapıya sahiptirler. Bu anlamda "Biz Türklerin de yapımıza özgü eğilimlerin bilincine vararak meselelerimize çözüm getirebileceğimizi anlama yoluna girmemiz gerekir. Şiirin meselesini de genel yapının meselesinden kopuk ele almak mümkün değil."⁴⁷ Dolayısıyla Özel'e göre, her iki anlayış, yaşayış, duyuş, düşünüş, algılayış, davranış tarzının da farklı olması hasebiyle Türk Şiiri, içine girdiği bunalımı kendisine yabancı bir medeniyetin örnekleriyle veya kuramlarıyla aşamaz.

⁴³ A.g.e., s. 63

⁴⁴ A.g.e., s. 63

⁴⁵ A.g.e., s. 66

⁴⁶ A.g.e., s. 66

⁴⁷ A.g.e., s. 69

İsmet Özel ‘‘Barbarın Dili Şiir’’ adlı bölümde ‘‘medeni’’ ile ‘‘barbar’’ kavramları arasındaki farklılıkları ve bu kavramların karşıladığı varlıkların mevcut dünya düzeninde tuttukları yeri daha da netleştirmektedir.

Medeni ve barbar iki karşıt kavramdır. ‘‘Bir basitleştirmeyle, elinde tutanlara medeni, ele geçirmeye çalışanlara barbar demek mümkündür.’’⁴⁸ Gücü elinde bulundurup kendini merkeze yerleştiren medenidir. Merkez dışında kalan ise barbar... ‘‘Merkez dışında kalanın önünde iki seçenek vardır: Ya merkezdekinin üstünlüğünü kabullenecek ve medeniyetin kendine biçtiği bir yere rıza gösterecektir, dolayısıyla medeniyetin dilinden anlar hale düşecektir; ya da merkezin üstünlük iddiaları karşısında savaşı göze alacaktır. İşte o zaman barbarlığı da üstlenmiş sayılır, çünkü söyleneni anlamamaktadır. Daha önemlisi, bir şeyler söylemekte, ama söyledikleri medenilere anlaşılmaz gelmektedir.’’⁴⁹

Şairin medeni ve barbar kavramları arasındaki karşıtlık ve bunların özellikleri üzerinde teferruatıyla duruşunun sebebi, şiirin de dünya üzerinde tuttuğu yer bakımından barbarın tuttuğu yer ile denklik göstermesidir.

‘‘Bir hak arama dili olarak şiirin modern dünyada tuttuğu yer toplum ilişkileri içinde barbarın tuttuğu yere uygun düşer. Her ikisi de asıl söylenecek şeyin söylenmekte olandan farklı olduğuna işaret ederler.’’⁵⁰ Bu anlamda şiir medenilerin anlayamayacağı veya anlamak istemeyeceği bir etkinliktir. Çünkü onlar şiiri anladıklarında kendi çirkin ve kirli yüzleri ile karşı karşıya geleceklerinin ve şiiri anlamının bunu kabullenmek anlamına geleceğinin farkındadırlar.

İsmet Özel’in Şiir Okuma Kılavuzu’nda başından sonuna kadar hakim olan anlayış, ‘‘insanın kainattaki yeri ve yaşamın anlamı sorunu’’ üzerine kurulmuş olan şiir anlayışıdır. Bu, şair için değişmeyen tek gerçek ve tek değişmeyen sorundur. Kişi bu problemi çözme çabasına girdiği ve bunu bir mesele edinip meselenin halliyle ilgili kafa yorduğu zaman, şairane sıfatını da kazanmış olur. İnsanoğlunun binlerce yıllık tarihinde de değişmeyen tek sorun budur. Tarih boyunca insanın problemi hep aynı kalmış ve fakat tarih boyunca değişen yalnızca dekor olmuştur. Özel’in 1980’den ve 1990’dan itibaren kaleme aldığı şiir hakkındaki düşünceleri karşılaştırıldığında da, verilen örnekler ve kullanılan terminoloji değişse de asli olan özün, yani mezkur meselenin değişmediği görülmektedir.

‘‘İnsanın dünyada tuttuğu yere ilişkin kaygılarımız bir kez doğmuşsa, özlenen anlayış alanına girmemiz hiç de zor değildir.’’⁵¹

‘‘Dünyada olmak iki katlıdır. İnsanlık durumunun verilmiş yanını olağan sayarak yaşadığımız sürece unutmaya katındayız. Anma katına geçmek için insanlık durumunun neden bize verilmiş olduğunu sormamız gereklidir.’’⁵²

ŞİİR, ŞAİR İŞİDİR

İsmet Özel, şiir yazma etkinliğinde bulunacak kişilerin liyakat sahibi olması gerektiği görüşündedir. Liyakat sahibi olmayıp da şiir yazmaya kalkan kişilerin şiirlerine elbette şiir denemez. Bu anlamda Özel, şiirin eleştirilmesinden evvel, şairin eleştirilmesi gerektiğini savunur. ‘‘Şiirde neyin fazla, neyin eksik olduğunu sormamız abes. Ne dağda bir şey fazla, ne vadide bir şey eksiktir. Bizi besleyen şiirdeki fazlalık, şiirdeki eksikliklerdir. Ama şairde neyin fazla neyin eksik olduğunu sormamız gerek. Çünkü yıllardır Türkiye’de şiirin yazılan bir metin olduğu kabulü, şiirin şair işi olduğunun anlaşılmasını şiirden elde edeceğimiz besini

⁴⁸ A.g.e., s. 70

⁴⁹ A.g.e., s. 71

⁵⁰ A.g.e., s. 71

⁵¹ A.g.e., s. 73

⁵² A.g.e., s. 73

berbat ediyor.”⁵³ Burada İsmet Özel, şiirin yazılan bir metin olmasından ziyade şairin yaşamı ve yaşantısıyla alakalı bir mefhum olduğunu anlatmaktadır.

KENDİLİK BİLGİSİ

Şiir, varlık hususiyetinden mütevellid, kullandığı üst dil ile bize bir çeşit bilgi alanı sunar. Bu bilgi, Özel’in “kendilik bilgisi” dediği bilgidir. Bu, bilim ve felsefe alanında olduğu gibi sorularımıza cevaplar bulduğumuz bir bilgi türü değildir. “Şiir yüzümüze çarpan bir övgü veya sövgüdür. Şiire özgü sorular yoktur veya şiir kendisi soru olmaklığıyla vücut bulur.”⁵⁴ Şiirin zatının “soru” oluşu, onun “kendilik bilgisi” olarak ortaya çıkmasını sağlayan bir özelliktir. Tekdüze bir dünyada insanın anarşist ayrıksılığı değil, ideal ayrıksılığı, onun “kendi” olma bilincini belirginleştirmektedir. İdeal ayrıksılık, şaire özgü bir durumdur. “Yani şiirin bir kendilik bilgisi oluşu ancak kendi olması yüzünden başına dert açmış ‘olan’ için bir bilgi özelliği taşıyabilir ve yalnızca olmak yüzünden yeni, ayrı, farklı bir bilgi türü doğabilir.”⁵⁵

“Şiir bilgisi, yani kendilik bilgisi insana bir şey getirmez, insandan bir şey götürmez de. Ne yapar peki? İnsanın kendi kendisini görmesine engel olan gerçekleri yok eder. Bu gerçekler insanı tanımlara tıkmaya çalışan yanılsamalardır. Övgüler ve sövgüler akla uygun tanımlamaları aşmak için vardır.”⁵⁶

İsmet Özel, “kendilik bilgisi” kavramının bir çok dinde bulunan “kendini bilmek” kavramından farklı olduğunu söyler. Hatta ona göre, bu iki kavramın, karşıt bir durum oluşturduğu bile söylenebilir.

“Şiirle oluşan kendilik bilgisi insana şunu söyler: Sen güncel kendiliksindir. Bak kendini gör: Hep kendin, hep kendin. Duyumsanan her şeyde kendi katkını, kendi katılımını görmüyor musun? Öte yandan dine uyararak kendini bilme girişimindeki insan kendi olan kısmın yalnızca bir görevi yerine getirebilecek kadar olduğunu anlar. Kendini bil ve riayet et. Dinin veya bilgeliğin söylediği budur.”⁵⁷

“Kendini tasarlama ihtiyacındaki insan şiirle içli dışlı olmaya can atar. Kendini bilen insan da gittikçe azalmayı öğrenir. Kendilik bilgisi insana, insanlara olan ihtiyacı artırır. Kendini bilen insan yardımın insanlardan gelmeyeceğini de bilir.”⁵⁸

---

⁵³ A.g.e., s. 79

⁵⁴ A.g.e., s. 85

⁵⁵ A.g.e., s. 85

⁵⁶ A.g.e., s. 86

⁵⁷ A.g.e., s. 88

⁵⁸ A.g.e., s. 89